

Legalisera, kriminalisera eller acceptera?

- En kvalitativ uppsats om de professionellas förhållningssätt och hur de arbetar med cannabisrelaterade problem

Av Philip Hansson

LUNDS UNIVERSITET

Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)

Vårterminen 2014

Handledare: Eva-Malin
Antoniussen

Abstract

Author: Philip Hansson

Title: Legalize, criminalize or acceptance? – A qualitative study about the professionals approach and how they work with cannabis-related-problems.

Supervision: Eva-Malin Antoniusson

Assessor:

The aim of this study was to examine the effects of the liberalization wave which is sweeping across America in recent times, and how it influence our way of thinking and working with marijuana in Skåne, Sweden. To understand how it's affecting us my study are based on interviewing social workers and other professionals working with marijuana and other narcotic related problems. My interviews were focused on how the legalization in Colorado, USA and the closeness to Danmark has been affecting our views on the topic in Skåne, both as professionals and their opinion about the clients they meet. We've discussed the geographical closeness between Skåne and Christiania in Denmark, and how their policies are affecting us in Skåne, Sweden. The analyses were based on two different kinds of perspectives, one focusing on a larger scale with acculturation and structural functionalism. The other are focused on the individual with the help of a labeling theory. As a conclusion of the first the perspective, I would say that some groups in Sweden have been more affected than others. As for the other more individual perspective one must make the difference between recreational users and problematic users, and the addiction that may follow.

Key words: marijuana, legalization, liberalization, drug policies, acculturation.

Innehåll

Abstract	2
Förord	5
1. Inledning.....	6
1.1. Problemformulering	6
1.2. Syfte	7
1.3. Frågeställning	7
1.4. Begrepp	8
2. Metod	8
2.1. Val av metod	8
2.2. Urval.....	9
2.3. Metodens förtjänster och begränsningar.....	10
2.4. Metodens tillförlitlighet	12
2.5. Systematiserande av data.....	12
2.6. Etiska överväganden.....	14
3. Orientering om kunskapsläget.....	15
3.1 Cannabispolitik västra Australien samt befolkningens attityd	15
3.2. En restriktiv narkotikapolitik fäster sig i Sverige.....	16
3.3. Skadereduktion etableras i Finland	17
3.4. Förhållningssätt mot narkotika i Sverige	19
4. Teoretiska utgångspunkter	20
4.1 Normalitet.....	20
4.2 Durkheims strukturfunktionalism	20
4.3 Goldbergs stämplingsteori.....	21
5. Resultat och analys.....	23
5.1. Professionellas uppfattning av klienters cannabisattityd	24

5.2. Yngre klienter framställs som mer positiva till cannabis	27
5.3. Arbetet kring cannabis	31
5.4. Professionellas syn på narkotikapolitiken	33
5.5. Alkohol-cannabis	35
5.6. Sammanfattning	38
6. Avslutande diskussion	39
7. Källor	41
Intervjuguide	44

Förord

Under hösten 2013 praktiserade jag på en missbruks- och socialpsykiatrienhet i Skåne. Där väcktes min nyfikenhet kring problematiken och komplexiteten som många klienter har i kontakten med socialförvaltningen, inte minst inom missbruksområdet. Jag vill dessutom tacka alla medverkande intervjupersoner, utan er hade jag inte haft någon uppsats.

1. Inledning

1.1. Problemformulering

Den 1 januari 2014 legaliserades cannabis för nöjeskonsumtion i Colorado, USA. Även Washington är i gång med att legalisera cannabis för försäljning samt för eget bruk. Utöver de delstater som legaliserat cannabis för ”nöjeskonsumtion” är det tillgängligt i cirka 20 andra delstater för medicinskt syfte, både för kroppsliga- och psykiska smärtor, sedan flera år tillbaka (Dagens Nyheter, 2014). Den första dagen Colorado öppnade upp portarna för försäljning av cannabis såldes det för över 1 miljon dollar och prognosen från tjänstemän inom delstaten uppskattar att den årliga försäljningen av cannabis blir ca 3,7 miljarder kronor varav ca 430 miljoner kronor i skatteintäkter för delstaten Colorado (Dagens Nyheter, 2014). Goldberg (2010, s 104) beskriver hur cannabis är allmänt accepterat och lätt tillgängligt för ungdomarna i delstaten Kalifornien, USA. På grund av den kultur som råder där kan psykiskt friska och socialt kompetenta ungdomar (under 18 år) frestas att pröva cannabis trots att de har ett litet behov av drogen för att kompensera för något problem. Vid en undersökning från USA rapporteras det att närmre hälften av alla över 12 år någonsin använt narkotika (i huvudsak cannabis) och cirka var tionde har gjort så under den senaste månaden (CAN). Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning har även undersökt om attityden bland ungdomar förändrats gällande cannabis, där då ett ökat antal ungdomar som prövat narkotika skulle innebära en attitydförändring. På den aspekten finns ingen tydlig ökning men en viss uppgång finns där. Däremot har attityden förändrats gällande hur ungdomarna förknippar skadeverkningar med cannabis. Under de senare åren anser en större andel gymnasieungdomar att cannabis är förknippat med ingen risk än de som anser att cannabis är förknippat med stor risk (CAN).

Anledningen till att cannabis blivit legaliserat i både Uruguay eller USA handlar inte om viljan att röka cannabis. Istället handlar det om att försöka bekämpa kriminaliteten som står bakom cannabisförsäljningen och motverka den höga andel individer som sitter i fängelse på grund av hårda straffpåföljder för narkotikabrott. USA har högst andel medborgare i fängelse av hela världen och många av dessa sitter för just cannabisrelaterade brott (Dagens Nyheter, 2014). Ordet missbruk i ett allmänt språkbruk är ett negativt laddat ord. Att bruka något är accepterat men att missbruka ses som felaktigt. Ordet i sig attackerar både moralen och är

skuldbeläggande. Att kalla någon för missbrukare blir därför också negativt laddat och associeras till nedgångna och utslagna individer med stora alkohol- eller narkotikaproblem (Johansson & Wirbing 2005, s 21). Att bruka, dock inte missbruka, legala substanser som alkohol eller receptbelagt läkemedel accepteras mer av det svenska samhället och dess medborgare (Johansson & Wirbing 2005, s 22).

I samband med starten på handeln av cannabis i Colorado skrev Beatrice Ask, Sveriges justitieminister, krossa knarket på sin Facebook-sida samtidigt som hon hänvisade till en rubrik som sade att 37 människor avlidit av överdos av cannabis under första dagen i Colorado (Dagens Nyheter, 2014). Texten var påhittad och fanns på en skämtsida och att Sveriges justitieminister delar med sig av länken tyder på att bilden av cannabis behövs nyanseras och baseras på fakta. Ett annat land som har en annan föreställning gällande narkotika i allmänhet och cannabis i synnerhet är Danmark som har avkriminaliserat bruket av narkotika (Träskman 2011, s 60). Här i Skåne kan vi ta ett direkttåg till Köpenhamn och gå in på Christiania, väl därinne finns cannabis till försäljning på öppen gata. Även i Köpenhamn talas det om en eventuell legalisering av cannabis, där överborgmästaren Frank Jensen återigen föreslår att försäljning av cannabis ska ske på försök av kommunen (Dagens Nyheter, 2014). Eftersom begreppet narkotikamissbruk innefattar en mängd olika typer av narkotika, allt från cannabis till heroin, har jag valt att begränsa uppsatsens fokus till att handla om narkotikapreparaten cannabis, marijuana och hasch. Så hur påverkar det egentligen oss i Sverige när andra länder som Uruguay och USA legaliserar cannabiset, samt hur påverkar Danmark och Christiania vår syn på cannabis?

1.2. Syfte

Syftet är att undersöka hur yrkesverksamma inom missbruksområdet påverkas och tänker kring legalisering och/eller avkriminalisering av cannabis i samband med att synen förändrats runt om i världen.

1.3. Frågeställning

1. Vilka attityder kring användande och legalisering av cannabis har klienter förmedlat till professionella inom missbruksvården?
2. Hur mycket påverkas klienter i Skåne av synen på cannabis i länderna Danmark och USA?

3. Hur påverkas arbetet kring cannabis i Skåne när andra länder för en annorlunda narkotikapolitik?

4. Hur förhåller sig professionella i Skåne till legaliseringsdebatten gällande cannabis?

1.4. Begrepp

Begreppet missbruk betyder i sig en okontrollerad eller överdriven användning av något. Därför kan man tillämpa ordet missbruk på många olika fenomen. Att missbruka narkotika innebär ett vanemässigt bruk av narkotiska medel och som följd av detta uppstår det psykiska och sociala skador samt en risk för kroppsliga skadeverkningar (Nationalencyklopedin 2014). Vanligt är att man ser en missbrukare som något annat än sig själv, som någon avvikande från det ”normala”. Det finns alltså ett vi-och-dem tänk kring missbrukare. Ur en juridisk synvinkel däremot, ses all användning av narkotika som inte är av medicinskt syfte som missbruk, även eget bruk, och är således straffbart. Med andra ord kan man inte bruka narkotika i Sverige, allt bruk kallas istället för missbruk (Johansson, Wirbing 2005, s 22).

Ackulturation är en kulturell förändringsprocess som kommer till när samhällen med olika kulturella traditioner möter varandra. Man skulle kunna betrakta legaliseringsvägen av cannabis på detta sätt, där genomgripande och strukturella förändringar i Danmark eller USA kan påverka Sveriges, och i synnerhet, Skåne (Nationalencyklopedin 2014). Redfield, Linton, Herskovits (1936, s 152) beskriver att ett resultat av ackulturation skapas om man anammar en annan kulturell tradition istället för den kultur man själv levt inom.

2. Metod

2.1. Val av metod

I min uppsats har jag valt att använda mig av en kvalitativ metod. Detta eftersom jag ville undersöka vilka uppfattningar professionella som arbetar med missbruk har kring den liberaliseringsväg kring cannabis som förs över världen. Eftersom min uppsats syfte var att förstå de professionellas föreställningar, tankar och sätt att resonera kring fenomenet legalisering och bruk av cannabis har jag använt mig av kvalitativa intervjuer (Trost 2010, s 32). För att kunna undersöka socialarbetarnas sätt att resonera kom jag fram till att en kvalitativ metod var att föredra. Detta då jag fick möjlighet att ställa djupare frågor och

följdfrågor kring de normer och värderingar som synliggjordes under intervjuerna. Genom att använda mig av en kvalitativ metod har jag kunnat närma mig de professionella och fått en större förståelse för hur de tolkar mötet med klienter samt hur de tolkar sina klienters attityder och upplevelser i samband med cannabis och annan narkotika.

Eftersom min undersökning syftat till att belysa de professionellas normer och värderingar har jag valt en teknik som kallas semi-strukturerade intervjuer. Det innebär att jag vid intervjutillfällena haft en intervjuguide, som varit en lista över olika teman och frågor jag ville fånga in som jag förberett inför intervjuerna. Genom att inte alltid ställa konkreta och slutna frågor fick intervjupersonen en större frihet att utforma sina egna svar utifrån hur intervjupersonen tolkat ämnet. Jag som intervjuare fick dessutom friheten i en semi-strukturerad intervju att ställa andra frågor som kompletterade mina intervjuer (Bryman 2001, s 301). Genom att på förhand veta vilka teman jag ville tala om, upplevde jag att det blev ett bra samtalsklimat där jag fick chansen att verkligen förklara vad jag menade med frågan och det uppstod få misstolkningar. Friheten med den semi-strukturerade intervjun passade utmärkt till mina intervjuer eftersom jag inte på förhand visste vad de skulle svara. Vid flera tillfällen fick jag nya tankar kring ämnet och kunde ställa ytterligare frågor.

2.2. Urval

En bra strategi enligt Ahrne & Svensson (2011, s 24) är att undersöka miljöer som är lika varandra, för att på så sätt säkerhetsställa resultaten bättre. Därför har jag valt att studera olika professionellas uppfattningar inom missbruksområdet. Nästa steg i urvalsprocessen var att välja ut vilka personer på organisationen jag ville intervjua. Ahrne & Svensson (2011, s 42) skriver att det inte finns några regler för hur detta urval ska gå till, däremot kan det vara en fördel att slumpmässigt välja ut intervju personer, till exempel från en lista på respektive organisation. På det sättet kan man motverka att ledningen för organisationen väljer ut representanter som de tror ger en positiv bild av organisationen och ”rätt” syn på missbruksområdet (Ahrne & Svensson 2011, s 42). För att just mitt urval skulle bli slumpmässigt ringde jag till växel på en Socialförvaltning och bad om tio namn på personal som arbetade på med missbruk. Därefter valde jag ut fem personer som jag kontaktade angående intervjuer till min uppsats. På grund av omständigheter som ledighet och en hög arbetsbelastning kunde enbart tre stycken därifrån medverka i min undersökning. För att få tag på den fjärde intervjupersonen använde jag mig av metoden ”snöbollsurval” som innebar

att jag frågade en intervjuperson om en rekommendation kring ytterligare en intervjuperson att kontakta inom det professionella området (Bryman 2001, s 313). Genom att använda mig av den här metoden fick jag kontakt med en intressant och sakkunnig person för min undersökning och som jag annars inte skulle kommit i kontakt med och intervjuat för min uppsats.

Jag har i mitt urval valt att intervjua två stycken som arbetar med utredningar och insatser kring vuxna missbrukare, en behandlingsassistent som arbetar ute på fältet och är i daglig kontakt med klienter i deras vardagliga liv. Jag har även intervjuat en drogkonsult som är specialiserad på cannabisfrågor vid en psykiatrisk mottagning med flera års erfarenhet. Alla är yrkesverksamma i Skåne. Anledningen till varför det inte blev fler intervjuer till uppsatsen berodde på att vid de tillfällen jag försökte nå ut till intervjupersoner var det hög arbetsbelastning och en del ledighet på grund av påsk och klämdagar. När jag sedan analyserade min empiri upplevde jag att jag samlat tillräckligt med fakta för att kunna skriva min uppsats.

2.3. Metodens förtjänster och begränsningar

Ett begrepp som knyts samman med kvalitativ forskning är induktion, som innebär att man drar slutsatser från observationer eller resultaten man samlat in. På så vis har jag belyst det insamlade materialet med hjälp av teori (Bryman 2001, s 22, Ryen 2004, s 25). Genom de svar jag samlat in från mina intervjuer har jag kunnat dra slutsatser kopplat till den litteratur jag läst och använt. Detta för att på ett bra sätt kunnat bygga min teori kring ackulturation och hur de professionella i Skåne upplever att cannabiskulturen ser ut bland deras klienter, samt hur den kan ha påverkats av andra länders förhållningssätt till cannabis.

En förtjänst med att använda semi-strukturerade intervjuer är flexibiliteten i intervjutypen. Genom att enbart ha en intervjuguide för att fråga kring olika teman till intervjupersonerna intervjun inga intervjuer gått till på samma sätt eftersom följdfrågorna inte varit detsamma. Tack vare den semi-strukturerade intervjuens öppenhet fick jag som undersökare alltså nya frågor och idéer att följa upp vid senare intervjutillfällen som kunnat komplettera de frågor och teman som jag tidigare använt (Bryman 2008, s 414). Första intervjun jag genomförde upplevde jag blev något för strukturerad och jag vågade vara mer flexibel med min intervjuguide till nästa intervjutillfälle. Det väcktes dessutom många frågor inom mig inför och under varje intervju som jag kunde följa upp redan i samma intervju. Jag kunde dessutom

lägga till dessa kompletterande frågor till de resterande intervjuerna tack vare flexibiliteten i den semi-strukturerade intervjun. Vid nästa intervju som var senare samma dag kände jag mig trygg i rollen och det ledde till en helt annan typ av dialog, där jag fick en god insikt i hur min intervjupersons förhållningssätt till legalisering av cannabis var och jag fick det förklarat för mig på omfattande sätt.

En svaghet med intervjuer är att man enbart får en begränsad bild av fenomenet som undersöks, till skillnad från kvantitativa metoder där det som undersökts kan statistiskt säkerhetsställas (Ahrne & Svensson 2011, s 56). Genom att enbart ha genomfört intervjuer på fyra individer kan det knappast räknas som generaliserbart till andra miljöer, det kanske finns en helt annan bild i Göta län än i Skåne län (Bryman 2008, s 369). Något som både kan ses som begränsning och förtjänst med undersökningen är att undersökningen kan vara svår att replikera. Vidare kan det nämnas att min empiri är baserad på fyra professionella som verkar i en stor kommun. Detta borde således ses som både en förtjänst då min uppsats bidragit till en inblick i hur professionellas syn kan se ut. Samtidigt kan synen vara helt annorlunda hos kollegorna som arbetar i samma grupp. Det som registrerats är till en stor del beroende på mina egna intressen i ämnet, likaså fanns det ett intresse för ämnet bland de som ställde upp på intervjuer. (Bryman 2008, s 368). Detta underlättade för mig vid intervjutillfällena då jag fick reda på att generellt får professionella inte särskilt omfattande kunskap kring narkotika innan man börjar arbeta med det och klassas som ”professionell”. Istället fanns det ett intresse för frågan bland de jag intervjuat. De ansvarade alltså själva för hur goda kunskaper de hade inom ämnet.

En annan fördel med att undersöka tre olika professioner var att få se skillnader och likheter i synsätten de olika professionerna har. Jag har kunnat konstatera att de tänker i liknande banor gällande cannabisfrågor. En begränsning med snöbollsurval är att den kan betraktas som en bekvämlighet för forskaren, man gör det helt enkelt lätt för sig i sitt sökande efter intervjupersoner. Genom att fråga en intervjuperson om tips på någon annan som kunde tillföra något till min uppsats fick jag användning av deras sociala kontakter. Jag blev hänvisad till en sakkunnig på cannabisområdet. Något som är viktigt vid en intervju är att jag som undersökare måste hålla mig neutral i samtalet och inte försöka påverka intervjupersonen åt antingen ena eller andra hållet (Ryen 2004, s 91). Därför försökte jag undvika att ställa ledande frågor utan höll mina frågor öppna i den mån det gick.

2.4. Metodens tillförlitlighet

Enligt Bryman (2008, s 354–356) kan man se på tillförlitlighet utifrån fyra kriterier, trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och om det går att konfirmera.

Det första steget blir därför att skapa en trovärdighet i min undersökning. Med andra ord bör min undersökning vara trovärdigt och accepterad av andra som är en del av den sociala verklighet jag undersökt. För att uppnå trovärdigheten i uppsatsen har jag med omsorg kontaktat olika professioner som är yrkesverksamma inom missbruksområdet och deras kunskap antas vara tillräckligt god i ämnet jag undersöker. Citat jag använt mig utav i uppsatsen är tagna ur sammanhang. Vilket i sig inte bör skada trovärdigheten eftersom jag i den mån det går försökt förklara sammanhanget och kommenterat i samband med citaten. En annan viktig del inom tillförlitligheten är överförbarhet. Med hjälp av en god beskrivning av detaljer som ingår i fenomenet *influenser av cannabis* kan det bli överförbart till andra fenomen som influenser av mode, musik eller annan typ av ackulturation. Den sista delen av tillförlitlighet handlar om objektivitet. Bryman (2008, s 355) menar att det inte går att vara fullständigt objektiv i sin forskning men att man måste säkerhetsställa att man hanterat ämnet i god tro åtminstone. Detta görs genom att jag som författare lämnar utrymme för olika synvinklar på ämnet och att jag i min presentation av uppsatsen håller mig själv neutral i ämnet.

För att studera hur andra länder influerar Sveriges syn på cannabis och hur skånsk narkotikapolitik ser ut har jag använt mig av avhandlingar, böcker, intervjuat och vetenskapliga artiklar. Genom att använda mig dessa olika källor ökar uppsatsens tillförlitlighet. För att försäkra mig om att mina semi-strukturerade intervjuer täckt de områden jag avsett undersöka i min uppsats har jag intervjuat klasskamrater. På det sättet fick jag chansen att öva inför intervjuerna samtidigt som jag fick ta emot feedback från de medverkande. Ett tips jag fick var att formulera om en del frågor för att öppna upp ytterligare samt att jag fick chansen att träna på spontana följdfrågor vid intressanta tillfällen.

2.5. Systematiserande av data

Som hjälpmedel har jag använt en bandspelare för att spela in intervjuerna. Detta har underlättat samtalens gång då jag som intervjuare kunnat hålla en bättre koncentration på mina intervjupersoner. Tack vare bandspelaren har jag kunnat fokusera på intervjupersonernas kroppspråk och följt med i samtalet på ett annat sätt vid intervjutillfällena. På så sätt har jag

kunnat tolka och följa samtalet lättare än om jag skulle antecknat vid samtliga intervjuerna, vilket jag fick uppleva vid ett tillfälle. Detta då min intervjuperson kände sig osäker inför att bli inspelad och av det skälet valde jag att enbart föra anteckningar under intervjuens gång. Vid detta intervjutillfälle fick jag avbryta och pausa mellan varje fråga för att kunna hinna med att anteckna det som sades vid intervjun. Det skapade avbrott i samtalets gång och var väldigt krävande av mig som intervjuperson att samtidigt minnas tråden vi var inne på. Även om jag hörde exakt vad som sades vid intervjun har jag inte deras exakta ord nedskrivna. Det har försvårat användandet av detta material vid analysdelen.

En nackdel med att spela in intervjuer är hur tidskrävande det var att efteråt transkribera hela samtalet. Däremot var en positiv effekt av detta att jag i efterhand kunde lyssna och granska exakt de ord som intervjupersonen valde och citera dem i min analysdel. Det i sin tur lämnat mindre utrymme för mina egna tolkningar av vad som sagts i intervjuerna (May 1997, s 168–169). Ryen (2004, s 69) menar att oavsett om man spelar in eller inte är det bra att föra anteckningar, då det fungerar som en första analys av data man samlar in. Efter varje intervju skrev jag en sammanfattande text då mina anteckningar mestadels bestod av huvudord eller teman. I samband med detta fick jag chansen att sammanfatta intervjuerna i slutet av varje intervju vilket uppskattades av de intervjuade. Hade de något att tillägga eller ändra fick de chansen här.

För att analysera intervjumaterialet har jag kodat svaren. Med hjälp av kodning har jag kunnat organisera intervju svaren jag samlat in, och på det sättet kunnat jämföra dem. Min kodning bestod utav att jag först och främst identifierat nyckelord och sedan delat in data i olika beskrivande teman som är relevanta för min uppsats. Viss data som jag har samlat in passade in på fler än ett tema och det kan enligt Ryen (2004, s 107) bidra till en ökad insikt kring vad materialet kan åstadkomma. Genom kodning ökade min förståelse för data och bidrog till det teoretiska urvalet (Bryman 2008, 523). Genom att jag identifierat olika nyckelord som utgör diverse teman som intervjupersonen antyder, genererades en katalog som jag sedan använt vid tolkning och teoretisering av materialet.

De teman jag har använt är följande:

- Attityder kring cannabis bland klienter
- Påverkan från andra länder

- Klienters påverkan utifrån
- Förändrad syn
- Cannabisfakta
- Professionella
- Hur det ser ut i svensk narkotikapolitik
- Australiens metod

Genom dessa teman har jag underlättat arbetet kring systematiseringen av mina insamlade data. Genom att kategorisera data har jag dessutom hela tiden kunnat gå tillbaka till mina teman och se vad som sades angående vad. Vidare har detta bidragit till att mina resultats tillförlitlighet ökat.

2.6. Etiska överväganden

Eftersom min uppsats bland annat handlar om att förstå hur Skåne påverkas utifrån och hur professionellas syn på klienter och cannabisfrågan har jag valt att enbart intervjua professionella. Detta då det vore etiskt tveksamt att intervjua de som brukar narkotika, eftersom det är illegalt och kan vara svårt att prata öppet om ämnet med främmande personer. Bryman (2004, s 443) beskriver de etiska principer som generellt används inom samhällsvetenskaplig forskning och listar fyra olika områden.

Det första området innefattar ifall det förekommer någon skada för deltagarna, både fysisk och psykisk. För att motverka detta har jag avidentifierat alla medverkande. Det andra området omfattar samtycket, för att få fullständigt samtycke har jag klargjort vad min uppsats innebär och hur upplägget ser ut. Samtycke är en viktig punkt att ta hänsyn till och jag har därför varit tydlig med att alla deltagare när som helst haft möjlighet att avstå ifrån att besvara frågor samt belyst möjligheten att avbryta sin medverkan, även efter att intervjuerna ägt rum. Vid ett intervjutillfälle kände intervjupersonen sig obekvämt med att bli inspelad, vilket jag respekterade. Det tredje området inom forskningsetik har att göra med deltagarnas privatliv och att man inte bör göra intrång i det. Om inte deltagarna velat svara på vissa frågor som kanske varit känsliga, hade jag respekterat deras beslut och inte krävt några svar. Det fjärde och sista området som tas upp i Bryman (2004, s 449) riktar in sig på att man måste vara ärlig och inte ge falska förespeglningar kring vad studien går ut på, därför har jag informerat deltagarna om undersökningens syfte och har inte undanhållit viktig information om min uppsats.

3. Orientering om kunskapsläget

Detta kapitel presenterar ett urval av tidigare forskning som är knuten till min egen studie, nämligen forskning om attityder kring cannabis, dess legalisering samt narkotikapolitik i allmänhet. Jag har valt att använda Fetherson och Lentons (2005) avhandling som undersöker ett nytt förhållningssätt för att hantera ett växande cannabisproblem. Denna studie är intressant eftersom de i Australien försöker angripa cannabisproblematiken på ett annorlunda sätt. Vidare har jag valt att ta med hur svensk narkotikapolitik bildats och hur den restriktiva narkotikapolitiken som förs i Sverige kom till. Med hjälp av en inblick i svensk drogpolitiks historia bidrar uppsatsen till att nyansera cannabisfrågan som på senare år förändrats i Sverige och omvärlden. Finlands förändrande drogpolitik från en absolut restriktiv till att mer arbeta med ett skadereduktionsperspektiv ger en nyanserad diskussion gällande hur olika aktörer i narkotikadebatten bidrar till olika perspektiv i frågan.

3.1 Cannabispolitik västra Australien samt befolkningens attityd

År 1993 gjordes en undersökning bland befolkningen i staden Perth i Australien där man tydliggjorde skillnader mellan kriminella och icke-kriminella handlingar relaterade till cannabis. Undersökningen visade att ca 75 % av de tillfrågade ansåg att man skulle få odla eller inneha cannabis för personligt bruk (Fetherston & Lenton 2005, s 4). År 2004 kriminaliserades cannabis i västra Australiens jurisdiktion och det blev olagligt att inneha cannabis för eget bruk. Vuxna som påträffades med cannabis får välja mellan två alternativ, det första alternativet är att betala böter. Det andra alternativet är att gå en, av regeringen, speciellt framtagen utbildning kring cannabis. Bli en person tagen vid mer än två tillfällen inom loppet av 3 år ges inte möjligheten att välja böter utan tvingas då att gå utbildningen eller gå upp i rättegång. I samband med detta perspektivskifte, från en kriminell aspekt till hälsoaspekt, rekommenderade regeringen dessutom att man genomförde en heltäckande utbildning för allmänheten vad gäller cannabis, både om hälsoeffekter och lagmässigt (Fetherston & Lenton 2005, s 1).

En annan undersökning som gjordes inom västra Australien där man slumpmässigt valt ut 809 personer mellan 14-70 år med jämn könsfördelning visade att ca 42 % av urvalet var för legalisering utav cannabis. Efter att man tydliggjort villkoren kring legaliseringen ökade stödet för legalisering av innehav till ca 61 % och eget odlande till 53 %. Alltså ökade stödet

för en reform gällande cannabislagarna i landet när man tydliggjort skillnader mellan innehav och odlande för eget bruk eller att langa och ägna sig åt kriminell verksamhet. Vidare menade 90 % av de tillfrågade att den nya lagen kring cannabis inte skulle påverka deras beslut om att bruka eller odla cannabis för eget bruk (Fetherston & Lenton 2005, s 4, 6, 8). National Drug Strategy Household Surveys har genom åren använts i Australien där man mäter allmänhetens inställning för legalisering av cannabis. Allmänhetens inställning har skiftat genom åren. År 2007 ansåg 21,2 % av befolkningen över 14 år att cannabis borde legaliseras men år 2010 ökade procenten till 24,8 % av befolkningen som ansåg att man borde legalisera eget bruk och odlande. Nästan var fjärde person i Australien ansåg då att man borde legalisera cannabis (ibid, s 2).

3.2. En restriktiv narkotikapolitik fäster sig i Sverige

Sven-Erik Åhström var en läkare i Stockholm som skrev ut receptbelagda narkotiska preparat till narkomaner från och med 1965. Åhström menade att det krävdes en försöksverksamhet för att hjälpa de allra tyngsta missbrukarna och att provisoriskt behandla de mest utsatta individerna (Tops 2005, s 22-23). När polisläkaren Nils Bejerot fick kännedom om detta startade han sitt eget projekt som en kritik mot Åhströms projekt, han började ta stickmärkesundersökningar bland arrester i Stockholms centralhäkte. Bejerots hade en teori om att Åhströms försöksverksamhet skulle ge en ökning av stickmärkena bland arrester i häktet och för att bevisa detta började Bejerot att ta stickmärkesundersökningar där. När försöksverksamheten lades ner 1967 fortsatte Bejerot med denna undersökning. Andelen arrester med stickmärken året efter att Åhströms verksamhet var nedlagd visade sig minska och det använde Bejerot som bevis för att legalförskrivning och liberal narkotikapolitik visat samband med ett högre antal arrester med stickmärken (Tops 2005, s 29-30). Bejerot bevisar dock inget konkret samband mellan dessa två utvecklingar utan snarare en sorts växelverkan och därför har han senare fått utstå stark kritik för sina studier och undersökningar (Tops 2005, s 31).

Tops (2009, s. 20) menar att sedan mitten av 1960-talet har illegal användning av narkotika uppmärksamats som ett socialt problem i Sverige, framförallt amfetaminanvändandet bland unga. Sedan dess har Sverige hållit en restriktiv narkotikapolitik.

Sverige har sedan slutet av 1970-talet haft ett uttalat mål om att uppnå ett narkotikafritt samhälle. År 2001 presenterade regeringen en proposition där det övergripande målet med narkotikapolitiken i Sverige fortfarande var att uppnå ett narkotikafritt samhälle (Träskman 2011, s 60). År 1988 gick man steget längre och kriminaliserade eget bruk av narkotika i Sverige med argumentet att man eftersträvade ett narkotikafritt samhälle. Redan då fanns en intensiv debatt kring hanterandet av narkotika i samhället och ifrågasatte huruvida det går att straffbelägga en handling som riktar sig mot den egna personen. Kritiker menade att effektivt upprätthållande av detta krävdes stora resurser, som att använda urin- och blodprover, resurser som polisen inte hade samt att kriminalisering av narkotikan medfört att beroende individer inte velat söka vård. Kritiker menade dessutom att kriminalisering skapat ett oönskat stigma för individer som sporadiskt brukat narkotika (Träskman 2011, s 59).

Straffet skärptes för eget narkotikabruk och 1993 infördes möjligheten att dömas till 6 månaders fängelse, denna lagskärpning gav polisen möjlighet att genomföra kroppsbesiktning i form av urin- och blodprov på alla de ansåg var skäligen misstänkta för narkotikabrott (Träskman 2011, s 60). Även Finland hade förr ett uttalat nollvisionsmål kring narkotikan fram tills slutet på 1990-talet, då man i samband med en nationell utredning kring narkotikapolitiken och narkotikakontrollen förändrade sin målsättning i enighet med en skademinimerings-ideologi (Träskman 2011, s 68).

3.3. Skadereduktion etableras i Finland

Tammi (2005, s 385) beskriver hur illegal narkotika och skador relaterat till narkotikan blev allt vanligare i Finland runt mitten av 1990-talet. När det undersöktes hur många som testat narkotika kunde man se en ökning från 4,6 % år 1992 till 10,2 % år 1998, varav de flesta hade prövat cannabis. Alltså hade antalet mer än fördubblats på bara 6 år. Mellan 1995-1997 hade dessutom antalet missbrukare av tyngre droger ökat med ca 40 % i huvudstaden Helsingfors. I samband med att detta publicerats väcktes en stor samhällsdebatt där allmänheten, politiker och myndigheter dagligen diskuterade narkotikafrågan. Parlamentet valde därför att tillsätta en kommitté för att framställa en nationell narkotikastrategi för att hantera det växande samhällsproblemet (Tammi 2005, s 385-386).

Kommittén bildades 1996 tillsammans av olika politiska utskott med tre mål att lösa:

1. Att reducera narkotikarelaterade skador och motverka narkotikarelaterad kriminalitet.

2. Att förbättra sociala förmågor och hälsan för missbrukare.
3. Se över samhällskostnaderna och andra skador mot samhället.

Eftersom injektionsmissbruk blivit allt mer vanligt i Finland togs sprutbyte upp i kommittén och efter att en läkare frågade kommittén vem som skulle bära ansvaret när 500 till 1000 individer blir smittade av HIV nästa år ställde sig alla bakom beslutet att öppna sprutbyteprogram i Finland. I Sverige däremot ställde sig många emot sprutbyteprogram och argumentet var att ett sådant program skulle försvaga den restriktiva narkotikapolitik som Sverige har. Än idag har Sverige inte sprutbyte i alla kommuner (Tammi 2005, s 387). En föregångare till drogkommittén 1997, som var aktiva under 1960-talet, menade att man kunde se droger som ett fenomen som är oundvikligt i alla av dagens moderna samhällen och belyste både vikten av drogkontroll och skadereduktion. Det beskrivs med dessa ord (Huumausainekomiteanmietintö, 1969, s 104):

”To be realistic, a drug policy should acknowledge that, in an industrialized society, it is unavoidable that there is constantly a great array of substances available that can be used not only for their original purpose but also for becoming intoxicated. The point of departure and the first priority should therefore be the minimization of harm done by drug abuse, while attempts should also be made to achieve the ultimate goal by using all available means in addition to control.”

I samband med att olika politiska utskott tillsammans bildade kommittén blev det en kamp mellan olika logiker. På ena sidan fanns det dem som ville framställa en absolut definition av samhällsproblemet narkotika och ha ett tydligt mål med ett drogfritt samhälle. På den andra sidan förespråkade de istället en pragmatisk och relativistisk skadereduktionspolitik. Därför blev också kommitténs slutresultat en kompromiss mellan de olika logikerna, som innehöll både kriminalitetskontroll, välfärdspolitik och skadereduktion för folkhälsan (Tammi, 2005, s 390-391).

Kommittén gick alltså ifrån det uttalade målet om ett narkotikafritt samhälle och tillät sig anamma en nyanserad narkotikapolitik där man identifierade olika grupper som använder narkotika. En grupp består av de nyfikna och de som experimenterar, dessa skulle informeras om drogerna. Den kriminella verksamheten med langning och försäljning åtgärdas genom

adekvata straff, de som klassas som sjuka får behandling och sociala åtgärder ska finnas tillgängligt för de behövande (Träskman 2011, s 71-72).

3.4. Förhållningssätt mot narkotika i Sverige

Eftersom det övergripande målet med svensk narkotikapolitik är uppnå ett narkotikafritt samhälle har man heller inte implementerat skadereduktion. Det är en viktig punkt i EU:s handlingsplan, eftersom det skulle sända fel budskap till svenska medborgare. Det skulle vara motsägelsefullt att tala om skadereduktion med det övergripande mål Sverige har kring narkotikan (Andréasson & Löfgren 2008, s 304). I Sverige tolkas begreppet ”harm reduction” därför som ett tecken på att man tonar ner narkotika som ett problem och det uppfattas som att man håller en drogliberal inställning (Sahlin 2011, s 93). Begreppet ”harm reduction” kan tolkas på många sätt och användas inom många sammanhang. Bland annat har man använt det för att kritisera repressiv narkotikapolitik med fokus på just medborgarrätt och skador som uppstår i samband med kontroll (Sahlin 2011, s 169).

Vidare menar Olsson (2011, s 241) att en följd av att man i Sverige såg narkotikabruket som ett socialt problem grundat på vem som använde narkotikan istället för hur farligt preparatet i sig var. Detta bidrog till att den moraliska hållning man höll emot kriminella spreds vidare ner i ledet till brukarna av narkotika. Andra länder kopplade istället missbruket till psykiatrisk problematik och därför fick läkare en starkare roll i missbruksfrågorna. Sverige har alltså traditionellt sett tagit avstånd ifrån ”harm reduction”-politikens skademinimeringsåtgärder som fokuserar på att minska alla de negativa konsekvenser som narkotikamissbruket medför och har istället satsat vidare på målet om ett narkotikafritt samhälle. Goldberg (2009, s 137) menar att detta mål numera ses mer som en vision snarare än något vi kommer förverkliga. Vidare säger Goldberg att på senare tid har svenskarnas internationella resande ökat och möter ofta människor med olika kulturer från andra länder. De personliga mötena samt tillgång till internet har bidragit till att svenskar kan samla information från andra länder och beslutsfattarna har svårt att påverka och kontrollera vilka idéströmningar som förs in i landet. Eftersom lagstiftningarna ser olika ut i länderna och nolltoleransen inte är lika allmänt accepterad i andra länder ifrågasätts de idéer som ligger till grund för den svenska narkotikapolitiken (Goldberg 2009, s 138).

En artikel skriven av Nilsson & Svensson publicerades i det senaste temanumret av "Gränsløs" (Nummer 3 2014) jämför dansk respektive svensk narkotikapolitik och missbruksvård. Gränsløst ges ut av Centrum för Öresundsstudier som har i uppdrag att forska kring frågor som rör dansk-svenska relationer och Öresundsregionen. Nilsson & Svensson (2014, s 8) beskriver att det är naturligt att befolkningen i Skåne tar intryck av grannlandet Danmark och med närheten och förbindelser som finns till Köpenhamn påverkas skåningarnas syn på både alkohol och narkotika. Likt föregående stycke finns det väsentliga skillnader i både alkohol- och narkotikapolitiken mellan Sverige och Danmark. Här förs alltså både idéströmningar och smuggling av både alkohol och narkotika in i Skåne från grannlandet.

4. Teoretiska utgångspunkter

4.1 Normalitet

Det teoretiska begreppet normalitet har olika betydelser i olika vetenskaper och kan till exempel handla om kollektiva förväntningar på vad som är kulturellt önskvärt. Vilka normer det finns i samhället är således även kopplat till regler och lagar (Svensson 2007, s 18). Normalitet är förankrad i hur vi tänker och agerar som individer. De normer och värderingar vi har upprätthålls av normaliteten inom oss. Om det finns normalitet finns även avvikelse, vilket innebär att de avvikande skiljer sig från normen. Eftersom normaliteten aldrig kan vara homogen innebär detta att alla i ett samhälle inte kan vara normala (Svensson 2007, s 19). Det finns avvikelser. Inom ett samhälle finns det flera olika normer samtidigt, det i sin tur innebär att människor har olika uppfattningar och tolkningar av exempelvis cannabis. Även om normer alltid finns med i bilden kan dessa ses som situationsberoende, de normer som gäller med kompisgänget skulle inte gälla i familjesammanhang. Utifrån ett sociologiskt synsätt på denna norm kan den ses som en representant för det kulturellt önskvärda, där olika kulturella sammanhang skapar olika normer (Svensson 2007, s 19).

4.2 Durkheims strukturfunktionalism

Emilé Durkheim studerade samhället utifrån ett sociologiskt synsätt, som kallats för funktionalistiskt perspektiv. Durkheim resonerar utifrån ett normativt konsensustänkande där han studerar större sociala strukturer och institutioner och hur dessa i sin tur påverkar dess medborgares tankar och handlingar som utförs. Durkheim beskriver samhället som ordnat och lagbundet. För att förstå samhället används begreppet organismtänkande där samhället

betecknas som en enhet och att delarna befinner sig i ett ömsesidigt beroende av varandra, normer eller den moraliska ordningen skapar tillsammans en sammanhållen kraft (Hilte 1996, s 55-56). Runt 1950-talet dominerade strukturfunktionalismen i Amerika som en sociologisk teoribildning, som innebär en normativ syn på avvikande beteende. Teorin bygger på antagandet att det vi människor gör styrs av internaliserade normer och det vi gör som strider mot gruppens regler uppfattas som avvikande beteende. För att något ska uppfattas som avvikande måste det jämföras med sociala normer, som i sin tur är föränderlig och beroende på den kultursfär som råder (Hilte 1996, s 55-56). Vidare kan strukturfunktionalismen tillämpas i tre olika former, varav den första individualistiska funktionalismen som menar att människans behov skapar sociala konstruktioner såsom bruk, ritualer och traditioner. Den andra typen kallas för interpersonell funktionalism och framhåller relationerna mellan ett samhälles olika delar, hur ett samhälle kan förändras och utvecklas socialt vilket i sin tur skapar spänningar i det sociala samspelet. På så sätt kan man studera de mekanismer som utvecklas i samhället för att anpassa de sociala spänningar som uppstår och bevara den sociala grundstrukturen som råder. Den tredje varianten benämns som den samhällseliga funktionalismen och syftar till att undersöka övergripande sociala strukturer och institutioner och dess relation sinsemellan. Dessutom kan man studera hur detta påverkar och begränsar individers handlingar i ett samhälle (Hilte 1996, s 55-56).

Durkheim myntar även begreppet kollektivt samvete, som syftar till den gemensamma föreställningsvärlden eller en kollektiv moralbild för att begränsa individers handlingar. Sett ur detta perspektiv är individens handlingar alltså direkt påverkade av samhällets normer och sociala regler via internalisering (Hilte 1996, s 58).

4.3 Goldbergs stämplingsteori

Goldbergs stämplingsteori (2005, s 95) är en modell som kan tillämpas på problematiska konsumenter av narkotika (se 5.1 för beskrivning av problematiska konsumenter). Teorin bygger på att varje individ har en självbild som är direkt påverkad av andra viktiga individer i livet, som han kallar för signifikanta andra. De första viktiga individerna en individ har är föräldrarna. Därför kommer de första stämplingarna individen kan få från föräldrarna, i takt med att individen blir äldre utökas dessa viktiga signifikanta andra och stämplingen sker inom olika samhällseliga miljöer. Vidare beskrivs begreppet negativ självbild som då skapas i samband med att individen har svårt att komma överrens med andra i den direkta närheten och

på så sätt ser sig själv som avvikare från samhällets ideal och normer. Detta ses som en process som pågår hela livet och stämpling uppstår i samband med att individen utstår upprepade negativa reaktioner från de signifikanta andra. Detta leder i sin tur till att individen förändrar självbildsuppfattningen på ett negativt sätt.

Goldberg beskriver vidare sin avvikarkarriärmodell som består av fyra olika stadier:

- Det första stadiet fokuserar på föräldrarnas stämpling, där föräldrarna antingen lär barnet att det är bra trots att barnet gör fel för stunden, eller ger barnet budskap om att det är fel på barnet, upprepade negativa reaktioner från föräldrarnas sida kan stämpla barnet.
- Nästa steg börjar när barnet blivit äldre och för första gången kommer ut i samhället utanför hemmet. De signifikanta andra finns här i form av grannar, barnomsorgen och grundskolan, med tiden ökar de signifikanta andra som tillsammans genom respons på barnets olika handlingar lär barnet de normer som gäller i den kultur barnet befinner sig i. På så vis lär sig barnet vilka beteenden som är bra och vilka som inte är det, varav vissa barn återigen får upprepat negativa reaktioner från omgivningen och det skapar en samhällelig stämpling. Ett barn som tidigare upplevt stämpling av föräldrarna har stor risk för att återuppleva det vid detta stadie. Detta eftersom individer med en negativ självbild har en benägenhet att handla på ett provocerande sätt och ”mata” den negativa självbilden snarare än försöka förstärka sin självbild.
- Barnet går över till nästa stadie, sekundär avvikelse, när barnet blivit lite äldre och blivit relativt medveten om vilka normer och regler som gäller i samhället men beteendet styrs av den negativa självbilden. Individen ser sig själv som annorlunda, dålig och utanför, de negativa reaktioner som signifikanta andra förmedlar ses inte som något som kan hjälpa barnet att bli accepterat, tvärtom så tolkas det som ytterligare bekräftelse på hur dålig individen är. Självbilden är vid det här stadiet väldigt negativ redan innan narkotikan kommer in i bilden. Att bruka narkotika syftar ofta till att fortsatt få bekräftelse av den negativa självbilden, att försöka undvika alla krav, självdestruktivitet och som hämnd. Därför kan själva narkotikamissbruket här inte uppfattas som egenskap hos den enskilda individen utan istället som ett samspel mellan en grupp individer med både avvikare och icke avvikare.

- Det fjärde och sista stadiet, som Goldberg kallar avvikelsspiralen, fungerar som en spiral där stämpningsreaktioner ifrån signifikanta ”matar” den negativa självbilden, som i sin tur leder till ytterligare sekundär avvikelse, som enligt kulturella normer betraktas som ytterligare misslyckande, som i sin tur leder till ytterligare stämpling. Varje motgång bidrar alltså till nästa motgång. Att lyckas ta sig ur denna negativa spiral beror till stor del på graden av självdestruktivitet hos varje person, vissa inser fortare att de lever på ett destruktivt sätt och försöker bli fria från narkotikan, andra går så långt att de når botten, det vill säga, man bestämmer sig för att antingen begå självmord och lämna allt, eller bli fri från drogerna (Goldberg 2005, s 91-108).

Vidare förklarar Goldberg (2005, s 22) med hjälp av begreppen *problematisiska konsumenter* och *rekreationskonsumenter* individens olika anledningar till drogkonsumtion. De problematisiska konsumenterna beskrivs som att de värderar att konsumera droger högre än allt annat såsom familj, vänner, hälsa, arbete eller pengar. Som problematisk konsument ägnar man all sin tid åt att införskaffa sig droger. Problematisiska konsumenters livsstil är alltså direkt präglad av narkotikan. Goldberg beskriver (2009, s 74-75) hur han på drogscenen iakttog att samtliga problematisiska konsumenter var självdestruktiva. Sedan beskriver Goldberg (2005, s 23) den andra gruppen som konsumerar droger, som han kallar rekreationskonsumenterna, dessa människor värderar inte drogerna lika högt som annat i livet, som till exempel olika fritidsaktiviteter eller att umgås med vänner, när de medverkar vid dessa aktiviteter känner de inget behov av att ta droger och uppvisar inte heller någon synbar abstinens när de håller sig ifrån drogerna.

5. Resultat och analys

Resultatet av den empiri som jag har samlat in via mina intervjuer sammanställs här i olika teman som behandlar olika delar av min frågeställning och syftet med uppsatsen. På så sätt förenklar jag orienteringen av den empiri som uppsatsen resulterat i. Avslutningsvis finns min diskussionsdel där jag knyter ihop säcken och avslutar med egna resonemang kring fenomenet cannabislegaliseringen och människors attityder till den, både professionellas och medborgares.

5.1. Professionellas uppfattning av klienters cannabisattityd

Enligt narkotikalagstiftningen som finns i Sverige idag är allt bruk och innehav av cannabis olagligt och straffbart som jag nämnt tidigare, men trots det finns det en helt annan syn på cannabis bland klienter i Skåne. Det är något som framgått i mina intervjuer när jag frågat om hur klienters attityd gällande cannabis är:

”Det är många som... ja, frågar man vad har du missbrukat, ja då räknar man kanske upp amfetamin, benzo, tramadol och lite såhär... jaha men har du inte rökt, har du rökt hasch? Ja det ja... alltså det blir... man har ju en annan inställning...” (Socialarbetare 1).

Socialarbetaren är tydlig med hur klienter ofta skiljer cannabis från andra droger.

”De som inte kommer till socialförvaltningen frivilligt har ofta liberal syn, antagligen som är påverkad av omvärlden. Däremot om man talar med de som utvecklat ett beroende av droger, talar väldigt sällan om droger som ofarliga... Även missbrukare skiljer på droger och droger. De har mer öppen syn vad gäller cannabis.” (Socialarbetare 2).

Här talar socialarbetaren om hur vissa klienter har en mer liberal och öppen syn vad gäller cannabis.

”Det är ju något som många klienter har som argument också, ja men cannabis är inte farligt, alkohol är värre, heroin är värre. Där de försöker rättfärdiga sitt missbruk på något sätt, att det inte är så farligt. Men det går ju inte att jämföra droger, varje drog påverkar än olika alltså, man har olika, det finns olika farlighetsbedömningar kring de olika drogerna.” (Socialarbetare 3).

Dessa citat kommer ifrån professionella som arbetar inom Socialtjänsten och beskriver ungefär hur synen ser ut bland de människor som de är i kontakt med. Om man tittar på dessa citat utifrån Durkheims strukturfunktionalism (Hilte 1996, s 56) kan det tolkas som att just bruket av cannabis inte ses som ett avvikande beteende bland de unga som är i kontakt med Socialförvaltningens missbruksenhet, individerna gör en distinkt skillnad på cannabis och övrig narkotika. Genom att titta på normer som föränderliga och relativa kan normen kring cannabis ha förändrats de senaste 20 åren åtminstone bland den yngre skaran. Det kan ha

uppstått en annan kultursfär bland den yngre generationen. Något som stödjer detta är Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysningars (CAN:s) undersökningar bland skolelever visar på en viss ökning av ungdomar som prövat cannabis. Dessutom kan man se en attitydförändring bland ungdomarna, där majoriteten av gymnasieungdomarna inte längre förknippar cannabisrökning med någon hälsorisk (CAN). De professionella framställer alltså att klienter som de är i kontakt med ofta har en attityd gentemot cannabis som förhållandevis ofarlig jämfört med alkohol och övrig narkotika.

Om man undersöker Sveriges narkotikalagstiftning med hjälp av Durkheims strukturfunktionalistiska perspektiv kan den tolkas som att allt som har med illegal narkotika att göra är brottsliga handlingar (Hilte 1996, s 58). Inte för att själva narkotikan är brottslig utan för att det upprör oss människor, sett ur samhällets perspektiv, att använda illegal narkotika. Vidare kan det tolkas som att lagstiftningen finns till för att negativt påverka medborgarnas syn på narkotika, något som man ur myndighetens perspektiv också tror kommer bidra till en minskning av användandet illegalt (Hilte 1996, s 58). När jag undersökte hur de professionella uppfattade sina klienters inställning gentemot cannabis och narkotikalagstiftningar som finns fick jag en bild av det inte ses som ett straffbart brott, snarare som en sorts rättighet:

”Jag tror inte många resonerar på det sättet, jag tror inte de ser det som en kriminell handling, de ser det som deras rättighet att röka, det är ingen farlig drog, det är inga problem. Jag tror inte de ser det som en kriminell handling överhuvudtaget. Utan de har sina kontakter de får tag på sin cannabis och sen går de hem och röker den, jag tror inte att de som handlar de små mängderna ser det som någon kriminellt. Det är möjligtvis de som håller på med större mängder, som säljer vidare eller som handlar med större mängder, där kanske det blir en känsla av att det här är kriminellt. De här smårökarna vet jag inte, jag hör inte att det ser just det som ett problem att det ska vara kriminellt. Jag upplever att många tar det väldigt lätt.” (Socialarbetare 3).

Här talar alltså socialarbetaren om hur vissa unga klienter har en annan syn på cannabis. De anser inte att de begår en kriminell handling överhuvudtaget. Hilte (1994, s 66) skriver att samhället pekat ut narkomaner som fiender genom att generalisera och hitta på myter kring fenomenet missbrukare. En typisk myt som finns är att alla som prövar narkotika hamnar i ett

missbruk och att det alltid börjar med lättare droger och man går vidare till tyngre, vilket är ett felaktigt konstaterande då många i samhället har experimenterat med just cannabis utan att de utvecklat ett beroende (Hilte 1994, s 66). Forskningsresultat visar att majoriteten av alla som prövar narkotika även slutar efter ett tag. Den grupp som oftast drabbas av missbruk är samhällets underprivilegerade (Hilte 1994, s 66). Enligt Socialstyrelsens nationella riktlinjer är risken för att utveckla ett beroende av cannabis under 10 procent (Socialstyrelsen, 2014).

Goldberg (2005, s 21) är inne på samma spår när han talar om olika orsaker till varför man tar droger, där han poängterar att illegalt bruk av narkotika inte är densamma som missbruk av narkotika. Han beskriver dessutom nödvändigheten av att skilja på missbruk och illegalt bruk för att förstå handlingen att konsumera droger. Genom att skilja på *problematiska konsumenter* och *rekreationskonsumenter* kan man förmoda att det finns människor som faktiskt har kontroll över sin drogkonsumtion. När jag ställde frågan kring huruvida det kan finnas de som faktiskt klarar av att röka cannabis med kontroll fick jag dessa svar:

”Nej för honom är det väl inte farligare att röka cannabis än att dricka några öl till helgen egentligen, det är det ju inte. Om man röker en joint till helgen men som jag sa innan jag tror bara det är ett fåtal människor som kan klara av att leva så, att de kan hantera drogen på ett noga sätt liksom... ja men dem som kan hantera och leva ett normalt liv har ju oftast en stabil social situation med familj och arbete, inkomst och så vidare. Och kanske har den här, kanske inte har det här beroendet, eller utvecklat det här beroendet som kräver en daglig konsumtion som sker liksom mer ofta” (Socialarbetare 3).

Här drar socialarbetaren en parallell till alkohol och menar att skadeverkan i sig inte lär vara farligare i cannabiskonsumtionen än alkoholkonsumtionen. Däremot poängteras hur en stabil social situation behövs för att inte utveckla ett beroende hos individen.

”... utav alla som börjar röka cannabis, de flesta slutar, du har ju den här, kan det vara någonstans mellan 7-10 % som inte kan sluta, de fastnar ju i det.”
(Drogkonsult)

Genom att anta att 100 personer börjar röka cannabis kommer alltså 90 till 93 % att sluta självmant enligt både drogterapeuten och Socialstyrelsens nationella riktlinjer (Socialstyrelsen, 2014).

”Ja jag vet ju inte, som tur är så blir ju inte så många beroende utav det. Det är ju många fler som provar att röka lite då och då. Vi ser väl inga fördelar med det efter ett tag, vi ser ju nackdelarna, skulle jag tro, eller det hoppas jag ju det är. Sen dem som inte pallar sluta eller klarar inte att sluta de fortsätter ju tyvärr.”
(Socialarbetare 1).

Svaren jag fick gick i linje med varandra. De har flera års erfarenhet av att arbeta med missbrukare och de menar att många som röker cannabis inte utvecklar något beroende. Samtidigt finns det ca 10 % som fastnar i ett cannabismissbruk. Goldberg (2005, s 49) förklarar att anledningarna till varför man konsumerar narkotika är väldigt många och olika men vanligt förekommande anledningar är att känna de euforiska verkningarna, att man vill uppnå en känsla som man själv betraktar som värdefull.

5.2. Yngre klienter framställs som mer positiva till cannabis

Vid samtliga intervjuer framgick det att de professionella menar att framförallt den yngre generationen har avvikande syn på cannabis, och som strider både mot normen och den svenska narkotikapolitiken:

”Amerika har ju alltid påverkat oss jättemycket, jag tycker vi är kvicka på att anamma nästan det mesta av amerikanerna gör inom kultur och då inbillar jag mig att det syns där. Danskarna ligger ju nära oss ju, rent geografiskt, i alla fall här nere, så det tror jag absolut påverkar oss. Det tror jag kommer påverka oss rätt mycket. Plus... ja, jag vet inte, jag tror det finns en allmän, större acceptans för brass idag än vad det fanns för 20 år sedan bland ungdomar. Jag tror det.”
(Socialarbetare 1).

”... så att det är en helt annan kultur som råder nu bland ungdomarna och det att andra länder eller andra områden liksom pratar för legalisering och att de visar att andra också har den här öppenheten för droger påverkar tror jag.”
(Socialarbetare 3).

Genom att undersöka hur professionella ser på den cannabis-kultur som finns bland unga klienter använder jag begreppet ackulturation. De professionella ser hur kulturen bland unga i Skåne har förändrats från ett avståndstagande till droger mot ett mer liberalt synsätt kring

cannabis, vilket CAN:s undersökning av ungdomars attityd gentemot cannabis även visar. Detta skulle kunna ses utifrån ett interpersonellt funktionalistiskt perspektiv där spänningar uppstår i samspelet mellan samhällets unga och de andra i samhället (Hilte 1996, s 56).

Redfield et al, (1936, s 151) skriver att ackulturation kan uppstå genom att delar av en kultur erhålls frivilligt av människor. Detta kan ha skett på minst två sätt, det ena sättet beskriver behandlingsassistenten vid intervjun, som säger att närheten och de historiska kopplingarna till Danmark påverkar ungdomarna i Skåne. Många ungdomar åker över till Danmark när de blir 16 år och köper sprit i laglig form, många åker dessutom tåget till Köpenhamn och besöker Christiania, där man kan införskaffa sig cannabis helt öppet.

”... många här nere åker till Christiania och alltid har gjort det. Alltså börjat på det viset.” (Socialarbetare 1).

”Ja absolut och så var det ju i min ungdom att man fick ju inte dricka lagligt i Sverige när man var 16 men så åkte man till Danmark och köpte där. Så det har ju alltid, tror jag, underlättat för oss som bor här i närheten till Danmark att få tag på olaglig alkohol eller droger eller vad det nu är.” (Socialarbetare 3).

Tack vare den geografiska närheten till Danmark finns det alltid möjlighet för befolkningen i Skåne att enkelt ta sig till dit och av ren nyfikenhet internalisera den kultur de befinner sig i. Redfield et al, (1936, s 150) beskriver att ackulturation kan skapas när man möter handelsmän, liksom de som säljer cannabis på torget i Christiania, och att hela atmosfären uppfattas som vänlig kan bidra till att kulturen internaliseras. I samband med att Öresundsbron kom till tydliggjordes skillnaderna mellan Sverige och Danmark ännu mer. En timmes båtfärd över sundet blev istället tio minuter på ett tåg. Genom mötet med danskarna genereras ett tydligare *Vi* och *de Andra* (Nilsson, Svensson 2014, s 6). Genom att jämföra dansk och svensk narkotikapolitisk praktik kan man se stora skillnader som lagstiftning och ideologier. Något annat intressant som Nilsson och Svensson (2014, s 7) tar upp är hur skånska politiker traditionellt varit mer öppna för skadereducerande inslag som sprutbyte och underhållsbehandling än politiker från andra delar av Sverige. Däremot har skånska politiker opponerat sig mot Frank Jensens förslag om att legalisera cannabis. De menar att en legalisering i Köpenhamn skulle resultera i ett ökat missbruk även i Sverige tack vare den korta tågresan över Öresundsbron (Nilsson, Svensson 2014, s 8). Ett annat sätt som skulle

kunna ha påverkan på den liberala synen bland ungdomar i Sverige är internet och sociala medier som på senare tid blivit en viktig del i våra liv. Helt plötsligt får vi en betydligt större inblick i andra länder, framförallt USA med Facebook, Instagram och andra internetsidor, som inspirerar och influerar vår egen kultur:

”Jag tror det påverkar, alltså just att vi hämtar ju mycket inspiration och influenser ifrån USA, jag menar det är ju ändå ett västland som har gett oss jättemycket rent kulturellt, med musik, mode och matkultur och så... alltså att ungdomar sneglar ju mycket på vad som händer där. Alltså det mesta kommer ju ifrån USA, filmer och allt. Jag tror många ser fortfarande USA som det stora ledande landet alltså.” (Socialarbetare 3).

Genom att bläddra igenom kändisars bilder kan vi också få känslan av att dela kulturen de befinner sig i, att se Rihanna röka cannabis eller som när Justin Bieber var på turné i Sverige och man fann cannabis i hans buss sänder det signaler till dagens ungdomar i Sverige.

Redfield (1936, s 150) skriver om olika typer av kontakter som uppstår mellan två samhällskulturer, där ett sätt är beskrivs som att en population kan bli påverkade av vissa utvalda individer, bland annat pionjärer. Eftersom Redfields text är skriven 1936 skulle man kunna säga att dåtidens pionjärer kan vara artister och andra kändisar i dagens samhälle. Rimligtvis påverkar den kultur som kändisar lever i påverkar, influerar och skickar idéströmningar till andra kulturer, exempelvis ungdomskulturen i Sverige. Goldberg (2010, s 17) beskriver hur positiva drogbudskap i musik och film är en bidragande orsak till cannabis-spridning, till exempel när unga befinner sig på nattklubbar och sjunger med i refrängen ”Smoke weed every day”.

Här uppstår det en kulturkrock för de unga, från myndigheter och samhället kommer budskapet om att det är farligt och olagligt att bruka narkotika men samtidigt ser man sina idoler använda olika narkotiska preparat. Den svenska narkotikadebatten har präglats en sorts motvilja mot att tala om de faktiska anledningarna till varför människor använder droger, istället betonas de negativa sidorna av narkotikan och dess beroende (Goldberg 2005, s 48). Problematiken tydliggörs i detta citat:

”De har en mer liberal syn och romantiserar drogen också på ett, tycker jag, omoget sätt om man ska säga. Där finns någon romantik kring cannabis att det,

ja, det är svårt att komma åt det, det är väldigt svårt just när det gäller unga cannabisrökarna. För dem är det liksom... ja som ett livselixir nästan. Så man kan inte se bortom liksom att man inte skulle kunna röka mer i framtiden.”
(Socialarbetare 3).

Här beskriver socialarbetaren hur de unga lyfter det positiva med drogen och menar att unga klienter romantiserar drogen, något som står i kontrast till hur den svenska narkotikapolitiken har sett ut i Sverige, där man konsekvent försökt tona ner syftet bakom drogkonsumtionen (Goldberg 2005, s 48). En annan intervjuperson förklarade vikten av att våga diskutera anledningen till varför man konsumerar droger och våga prata om det positiva i själva drogupplevelsen:

”Det viktigaste är att man inte dömer, det farligaste som finns är att döma ut det. För hur vi än vrider och vänder, vågar inte vi som behandlare diskutera fördelen med drogen då kan vi aldrig vända på deras tankar. För det finns ju, hur man än vrider och vänder på det, finns det något positivt med det och det är därför man tar det, och om jag säger till nej det är inte alls positivt, då är jag inte trovärdig för det finns en anledning att man fastnat i det.” (Drogkonsult).

Utifrån Goldbergs (2005) resonemang blir det här viktigt att göra skillnad på problematiska konsumenter och rekreativkonsumenter, vissa medborgare ser kanske cannabisrökandet som en del i sitt liv, och klarar av att hantera drogen och avstå från den eftersom cannabiskonsumtionen inte är lika viktigt som andra intressen i livet. För de problematiska konsumenterna däremot blir det första steget att identifiera hur högt cannabiskonsumtionen står bland dessa, värderar man att röka cannabis över skola, familj och vänner, då är det något att jobba med (Goldberg 2005, s 22-23). Ytterligare ett ämne som berördes vid intervjuerna var hur unga många klienter är när de börjar röka cannabis:

”Jag upplever att vi får in många yngre, framförallt killar då, som röker cannabis och som har gjort det i många år redan när de kommer hit, så de är kanske inte mer än 20-21-22 år men de har ju ändå rökt cannabis sedan tidigt tonår och har utvecklat ett beroende som är rätt så starkt hos dem faktiskt. Så det tycker jag ändå är en skillnad som jag märker här på senare år.” (Socialarbetare 3).

Socialarbetaren har märkt av att allt fler som är i kontakt med Socialförvaltningen har cannabisrelaterad missbruksproblematik och de har börjat röka i en tidig ålder.

”Det är bevisat att kognitiva förmågor blir påverkade av cannabis, speciellt de som börjar röka i tidig ålder. Hjärnan kan dock återhämtas om genom träning.”
(Socialarbetare 2).

Här talar socialarbetaren om ungdomar som börjat röka cannabis i tidig ålder och riskerar att skada den naturliga utvecklingen av hjärnan.

Intervjupersonen tar upp risker kopplat till yngre cannabisdebutanter. Hen beskriver hur hjärnans förmågor blir negativt påverkade av cannabisrökandet.

”När en kille eller tjej som börjat röka när de är 13 och så kommer de till mig när de är 25, och när de är fria från haschet, när de är bevisligen rena, då är dem som 16 år i hjärnan.” (Drogkonsult).

Lundqvist (2012) menar att vissa ungdomar använder cannabis som hjälp för självreglering vid maktlöshet, beroende eller om de känner sig nonchalerade under puberteten. Med hjälp av cannabiset skapas en *konstgjord pubertetsutveckling* som kan ge ungdomen falska känslor av utveckling som att få makt över sina liv. Detta trots att den ursprungliga problembilden finns kvar och kan fortsätta skapa ångest när ungdomen är drogfri. Har man då rökt konstant i 10 år har man alltså låtit den ursprungliga problembilden ligga kvar under hela perioden man ”flytt” från verkligheten med hjälp av cannabiset och hindrat den naturliga utvecklingen av hjärnan (Lundqvist 2012).

5.3. Arbetet kring cannabis

På socialförvaltningen utreder man med klienter som antingen söker stöd själva eller de som blir anmälda av nära anhöriga. Behandlingsassistenten menar att den grupp som söker sig till Socialförvaltningen självmant ofta har upplevt mycket negativa följder av sitt missbruk. De som tillhör den andra gruppen som blir anmälda har också oftast sett mycket negativa sidor med missbruk, och de flesta klienter missbrukar inte enbart cannabis utan även annan narkotika. Vid behov kan klienter bli avgiftade på sjukhus och få möjlighet behandlas via ett tolvstegsprogram eller bo på ett kommunalt behandlingshem.

Socialarbetaren menar att det blir en svår uppgift att bemöta en klient som ofta är väl påläst och som rättfärdigar sitt cannabisrökande. Samtidigt förklaras det vidare:

”De allra flesta ungdomarna som jag träffar, som ändå är för cannabis och argumenterar för cannabis, de har ju ändå kommit hit av någon anledning, de inser någonstans att det kommer bli ett problem om de inte lugnar ner sig. Så att någonstans har de insett att det inte riktigt funkar. Men de har ändå svårt att släppa drogen. Så att det är en ambivalens hos dem, de både vill och inte vill sluta.” (Socialarbetare 3).

Goldberg (2005, s 33) använder begreppet set, som bland annat innebär den erfarenhet, kunskap och förväntningar en människa har till en drog. Har man en positiv förankring till cannabis väljer man att använda cannabiset. Begreppet set kan skapa förståelse för ungdomen som förespråkar cannabis som har upplevt drogens verkningar, både positiva och negativa. En annan faktor Goldberg (2005, s 37) talar om är begreppet setting, vilket betyder hur den aktuella situationen ser ut, det handlar om hur man mår för stunden, vilka man umgås med under tiden man röker cannabis och hur samhällets attityd till droger är. Miljöer kan påverka en människa på både positiva och negativa sätt, om en ungdom befinner sig i en bekant miljö med vänner är det med större sannolikhet att han reagerar med en nyfikenhet på en obekant drog, än om han skulle befinna sig i en obekant miljö med människor han inte känner, vilket kanske skulle framkalla en rädsla för preparatet istället.

Ambivalensen, som socialarbetaren beskriver, kan uppstå för ungdomen på grund av de olika sociala sammanhang som han rör sig inom, där responser från signifikanta andra blir motstridiga. Det som kanske talar för cannabis kan i en sådan situation vara att ungdomen upplever en gemenskap till andra likasinnade vänner i ett sammanhang, där alla accepterar varandra. Ungdomen har dessutom bra erfarenheter när han/hon varit påverkad av cannabiset och man har skaffat sig erfarenheter och kunskap kring drogen. Trots detta vet ungdomen med sig att samhällets attityd är helt annorlunda, det är straffbart att vara påverkad och då blir det problematiskt att sitta på Socialförvaltningen och prata med en socialarbetare om sitt cannabisbruk. Genom att man får olika responser från olika sammanhang kan man utveckla ambivalenta känslor (Goldberg 2005, s 99).

5.4. Professionellas syn på narkotikapolitiken

År 2000 beskrevs det i en Brå-rapport hur polisen arbetar för att bekämpa narkotikan, där visade det sig att närmare hälften av alla polismyndigheter hade satt upp mål för att ett visst antal urin- och blodprov skulle genomföras. Vidare beskrevs det att ca 80 % av narkotikaanmälningarna bestod av brottskategorin eget bruk eller innehav av narkotikaklassade medel. Överlåtelse stod för ca 15 % (Träskman, 2011, s 61). Alltså bestod drygt 5 % av anmälningarna för grovt narkotikabrott.

Av de jag intervjuat fick jag blandade svar angående hur de såg på kriminaliseringen av narkotika, dock var alla ense om att vi i Sverige bör hålla emot legaliseringsvågen som försegar på andra sidan Atlanten, huruvida det ska vara kriminellt att bli ertappad påverkad av till exempel cannabis var svårare att besvara:

”... alltså ibland har jag lite svårt för det är att vi jagar dem som har det i kroppen så att säga, jag har lite svårt för det.” (Socialarbetare 1)

”I Sverige är det olagligt och blir du påkommen med det blir det ju konsekvenser och det ska det ju bli... annars håller man inte på de regler som man satt upp. Det är klart att det är ett problem att man har prickar i sitt register... det är svårt att säga vad som är rätt eller fel i detta.” (Socialarbetare 3).

”Jag är lite tveksam där... men om vi i samhället ska vara tydliga och säga det här tillåter vi inte, så måste vi ha det här redskapet.” (Drogkonsult)

Man kan tolka svaren utifrån Durkheims begrepp kollektivt samvete, frågan i sig är laddad med moral som moral, och samhället i stort har skapat ett gemensamt föreställningsvärde kring fenomenet, att vi ska hålla en restriktiv narkotikapolitik. Genom att hålla ett tydligt ställningstagande i frågan bildas också en oönskad stigmatisering av stora samhällsgrupper som brukar narkotika sporadiskt. Kriminaliseringen av eget bruk har alltså direkt påverkat vilka handlingar en individ får lov att göra eller inte göra (Träskman, 2011, s 59 & Hilde 1994, s 58). Genom att ställa frågan kring kriminalisering, utifrån ett samhälleligt funktionalistiskt synsätt, lyfte jag frågan kring hur institutioner som Socialförvaltningen och psykiatrivården ställer sig till narkotikapolitiken. Även om frågan var moraliskt kopplad visar svaren

konsensus med den rådande narkotikapolitiken i Sverige, att vi måste vara konsekventa på grund av lagstiftningen.

Vid en intervju började intervjupersonen tala om nollvisionen Sverige har kring narkotikan och han formulerade sig på följande vis:

”Ja det gör det, sen får vi vara ärliga och säga att vi strävar efter en nollvision men vi kommer aldrig vinna den kampen, det bästa är att ta kampen med ungdomar eller med missbrukarna själv. Och lyssna på när det är rätt tid, för vi kommer ändå in i situationer där man inte inser att det är farligt, man inser inte, och det ända vi kan göra att säga emot dem men man kan inte tvinga.”
(Drogkonsult).

Här tolkar jag det som att drogkonsulten menar att Sverige inte kan vinna kriget mot narkotikan och att vi aldrig kommer att bli av med den. Däremot kan vi arbeta och utveckla arbetet för att effektivisera behandlingarna mot missbruk, samt förbättra det preventiva arbetet med ungdomar. Träskman (2011, s 68-69, 72) gör en intressant jämförelse mellan Sverige, Danmark och Finland. Han säger att Danmark aldrig riktigt ställt sig bakom visionen om ett narkotikafritt samhälle, Finland har tidigare haft nollvisionen (se orientering av kunskapsläget), men genom att omformulera målet med narkotikapolitiken har man nyanserat synen på narkotikabruk och istället för att utgå från en absolut norm som ett narkotikafritt samhälle innebär har det satts upp en relativ norm för att minska kostnaderna för både narkotikabruk och narkotikakontroll. Genom att försöka nyansera frågan om huruvida man kan hantera påverkan och innehav berättade jag om hur man i Australien implementerat en cannabisutbildning som alternativ till böter och svaren jag fick var eniga:

”Ja okej, ja det låter rätt så, måste jag ju säga, det låter inte helt fel, utan behagligt på något vis, för då kan man få information i alla fall om vad det innebär, det vi andra vet.” (Socialarbetare 1).

Samtliga socialarbetaren anser att det vore ett intressant alternativ till hur det ser ut i Sverige idag.

”Tycker att idén om utbildning i Australien låter som en bra idé men att det borde komma ny forskning för att undersöka om det fungerar eller inte.”
(Socialarbetare 2).

Här menar socialarbetaren att låter bra i teorin men undrar om det faktiskt fungerar.

”Ja, alltså nu, det är svårt att säga hur framgångsrik den här modellen är, men det är ju värt att prova, jag tycker inte det är fel. Kan man bara påverka några ungdomar och få dem att inse faran med det och vad konsekvenserna kan bli av ett missbruk så kanske man kan rädda några tänker jag.” (Socialarbetare 3).

Den tredje socialarbetaren var något skeptisk till hur framgångsrikt cannabisutbildningen är men anser att den kan vara värt att pröva.

”Jaja, nej men den låter väldigt intressant, jag kan bara säga att många gånger utav dem jag har träffat, jag har ju träffat många som inte alls vill sluta. Nej men jag säger jag vill att du ska lyssna på mig, och då får många Aha-upplevelser om saker som jag skriver upp på tavlan, som de känner igen. ”beror det på det? Det hade jag ingen aning om”. Så börjar de tänka lite i andra banor och så har jag förstått lite när de återkommit igenom om ett halvår eller ett år, vi gör ett försök, att det gjorde ett intryck.” (Drogkonsult).

Drogkonsulten jag intervjuade har vid flera tillfällen under sin professionella tid talat med personer som brukar cannabis och berättat om forskning kring cannabis. På så sätt har hen sått ett frö inom personen. Detta har i sin tur lett till att personerna kommit tillbaka igen efter en tid för hjälp att bli drogfria. Goldberg (2005, s 225-229) beskriver just hur information kan påverka ungdomar, både på negativa och positiva sätt. Runt 60-talet användes skrämsemetoder där man använde bilder på ruttet tandkött, öppna sår och utmärglade kroppar och menade att detta var oundvikligt när man konsumerar narkotika. Denna skrämsemetod syftade till att avskräcka alla ungdomar från att pröva droger men det visade sig att det inte gick att skrämja ungdomar till att helt avstå från narkotika. Det är ett aktivt val de själva måste ta när tillfället kommer enligt Goldberg (2009, s 339). Resultatet blev att ungdomar som själva haft erfarenhet av narkotika såg informationen som direkt lögnaktig eller överdriven, vilket även påverkade deras förtroende för skolans undervisning som helhet Goldberg (2009, s 339).

5.5. Alkohol-cannabis

Att diskutera cannabis i jämförelse med alkohol var ett ständigt återkommande tema vid intervjutillfällena. Månsson & Ekendahl (2012) har undersökt hur diskussionen om alkohol

jämfört med cannabis på det svenska forumet Flashback ser ut. De har identifierat olika teman som förespråkarna diskuterar utifrån. Ett tema är beroende, där förespråkarna menar att ett beroende av cannabis inte är lika farligt som ett beroende av alkohol. Jag ställde en liknande fråga till drogkonsulten:

”Alkoholen har mycket allvarligare skador, medicinska skador, men du ser fler som dricker lite för mycket som är välfungerade, de driver företag, ja de är mycket mer igång än cannabisrökare för han får inte gjort något. Sen är det ju två personer som lever väldigt fattigt båda två. Och många gånger så kommer ju den rika företagaren hem från arbetet på kvällen, måste ha sig en whiskey innan han lägger sig, eller klarar inte ha fritiden utan att ha sprit i sig, det är rätt fattigt. Så de lever lika fattigt båda två. Men nej jag ser ändå cannabiset, de påverkar och försämrar de kognitiva förmågorna.” (Drogkonsult).

Här poängterar drogkonsulten hur alkoholens kroppsliga skadeverkningar är betydligt allvarligare än cannabisens. Däremot menar hen att en alkoholist kan få mer gjort i sin vardag, som att arbeta, jämfört med cannabisrökaren. Cannabisrökaren får istället psykiska skadeverkningar som att de inte får mycket gjort under berusning. På forumet diskuteras även stigma, där man argumenterar för att ett bra beteende påverkad av cannabis stigmatiseras samtidigt som det är accepterat att bete sig dåligt påverkad av alkohol (Månsson & Ekendahl 2012). Detta känns igen vid en intervju där jag frågade om det var värre att sporadiskt röka cannabis än att dricka alkohol:

”Jag kan väl säga som så att det som skiljer är att det ena från det andra är att det är kriminellt, och det är ju allvarligt att du riskerar att bli tagen om du köper... jag tror det är många som gör så som vi aldrig ser. För det var som jag sa innan de flesta slutar på egen hand, och de som bara gör det så någon gång kanske 3 gånger om året, där har ju inte frun heller något problem med det.”
(Drogkonsult).

Här menar drogkonsulten att den största skillnaden mellan att röka cannabis eller att dricka alkohol är att dricka är helt lagligt. Vem som helst över 20 år kan suppa sig full en fredagskväll och gå ut och dansa. Däremot finns det en risk för cannabisrökaren som går ut på klubben att bli stoppad av polisen för urinprov.

Genom att eget bruk av cannabis kriminaliserats har välanpassade grupper i samhället som enbart använder narkotika vid enstaka tillfällen för njutningens skull blivit stigmatiserade och betraktas som kriminella (Träskman 2011, s 59). De professionella inom missbruksvården ser att yngre klienter förmedlar en mer liberal syn på cannabis och det uppstår inte sällan diskussioner kring cannabis och alkohol, där klienterna menar att röka cannabis inte är värre än att dricka alkohol. En socialarbetare beskrev bilden som dessa förmedlar:

”Det är ju något som många klienter har som argument också, ja men cannabis är inte farligt, alkohol är värre, heroin är värre. Där de försöker rättfärdiga sitt missbruk på något sätt, att det inte är så farligt. Men det går ju inte att jämföra droger, varje drog påverkar en olika alltså, man har olika, det finns olika farlighetsbedömningar kring de olika drogerna.” (Socialarbetare 3).

Socialarbetaren upplever att allt fler unga klienter inte ser sin konsumtion av just cannabis som farligt. Klienterna menar att både alkoholen och andra droger är betydligt farligare i sig än vad cannabiset är. Samtidigt som det inte går att jämföra de olika drogerna på det sättet, varje drog påverkar på olika sätt.

Månsson & Ekendahl (2012, s 6) beskriver hur cannabisförespråkarna förklarar hur orättvist behandlat cannabis blir jämfört med alkohol genom ett exempel där ena personen blir dömd till fängelse i 3 år och 6 månader för att ha distribuerat från sin planta utan att direkt skada någon i sin närhet. Snarare förmodas hans kunder vara glada för att han delat med sig av cannabiset. Den andra personen är en äldre man som sätter sig bakom ratten alkoholpåverkad och kör över en tvååring, som dör till följd av skadorna. Denna man får 2 år och 4 månader i fängelse. Utifrån påföljds längderna som följer ett narkotikabrott som beskrivet kan man förstå om det avskräcker allmänheten, signalerna som sänds blir att det är *mer* okej att faktiskt köra full än att distribuera cannabis rent juridiskt med hänsyn till påföljderna (Månsson & Ekendahl 2012, s 6).

Trots att lagen ser ut som den gör och att samhället i stort tar avstånd från all narkotika upplever en socialarbetare att allt fler unga väljer cannabis före alkohol:

”Ja, men jag tror den nya generationen har gått ifrån det här med att dricka mer och mer. Det är också en upplevelse jag har bland unga, de dricker liksom inte, de kan vara ute och röra sig i utelivet. När de festar så är det oftast cannabis, de

kanske dricker lite, någon öl eller så men det verkar som att det kretsar mycket kring cannabis. Det kretsar inte kring alkoholen, det är inte alkoholen som är viktig, utan det är drogen som är viktig. Och många som jag träffar verkar inte alls ha något intresse för alkoholen, utan det är bara cannabis som gäller.”
(Socialarbetare 3).

Det finns här likheter mellan det som klienter förmedlat till socialarbetaren och hur man uttrycker sig på Flashback. Månsson (2014) menar att många cannabisanvändare vill kunna välja själva vad de gör med sina kroppar, och vad de stoppar i sina kroppar.

När en socialarbetare fick svara hur hen såg på en eventuell legalisering av cannabis sades:

”Ja, jag tror vi ska hålla emot så mycket som möjligt. Det räcker med spriten, den ställer till med tillräckligt elände. Alltså det är min uppfattning. Sen att det är kriminellt att ha det i kroppen det har jag lite svårare för.” (Socialarbetare 1)

Socialarbetaren menar att vi redan har grava problem med en laglig drog, varför då legalisera ytterligare en som kommer skapa problem i samhället. Att svara med att alkoholen ställer till med tillräckligt elände är ett vanligt argument bland motståndet till legaliseringen. Man anser helt enkelt inte att det behövs någon ytterligare laglig, om än mindre farlig, drog i samhället (Månsson & Ekendahl 2012). Jämförs Skånes alkoholpolitik med mellersta och norra Sverige kan det utskiljas skillnader med ett större utbud av utskänkningstillstånd i Skåne samt att det funnits en aktiv opposition mot Systembolagets monopol på försäljning av alkohol (Nilsson, Svensson 2014, s 8). Vidare menar Nilsson och Svensson (2014, s 8) att det är högst naturligt att Skåne påverkas av närheten till grannlandet Danmark och framförallt huvudstaden Köpenhamn som ligger 10 minuter iväg från Malmö.

5.6. Sammanfattning

Resultaten jag kommit fram till är svårt att kalla för generaliserbara, vilket också är en typisk kritik mot just kvalitativa undersökningar. Däremot har jag fått en inblick i hur man arbetar med, speciellt unga, som röker cannabis och hur professionella uppfattar att klienter resonerar kring frågan. De svar jag fått har varit mycket intressanta eftersom många som idag röker cannabis inte ser sig själva som varken utslagna eller beroende individer, en bild som man i Sverige försökt förmedla till sina medborgare, och som tidigare generationer av befolkningen blivit intalade är oundvikligt när man börjat knarka.

Det är omöjligt för mig att utifrån mitt resultat konstatera om svenska medborgare i allmänhet tänker i mer liberala banor idag kring cannabis och om det beror på de teorier jag analyserat utifrån, men många unga runt om i Skåne har idag en förändrad syn på just cannabis, enligt de professionella.

Jag har fått besvarat att framförallt yngre klienter som har kontakt med missbruksvården har en förmildrande syn på just cannabis. Bilden jag fått förklarad för mig visar att många ser det som en rättighet att få välja om de ska röka cannabis lika mycket som att dricka alkohol.

Vidare har jag undersökt om vi i Skåne blir påverkade av omvärldens cannabiskultur. Jag har dragit paralleller till hur Skånes alkoholkultur skiljer sig från mellersta och norra Sverige, hur närheten till Danmark påverkar både alkohol- och narkotikapolitiken i Skåne. Vidare använde jag begreppet ackulturation för att beskriva hur människor i möten med olika kulturella bakgrunder och traditioner utbyter erfarenheter och kunskap. Jag har lagt fram en teori kring hur internet förändrat idéströmningarna som både far ut och in i landet. Ytterligare en faktor som kan påverka oss i Skåne kan vara hur dagens kändisar med hjälp av sociala medier aldrig förr kunnat påverka våra tankar som idag. Tack vare internet har alla möjligheten att söka information om droger, vanligt är väl att man besöker forum som Flashback för att kunna ta del av diskussioner på svenska, men i takt med globaliseringen kan vi förstå att folk sneglar på andra länders politik när det gäller frågor som cannabis och annan narkotika.

Utöver detta har jag undersökt hur arbetet påverkats av dessa nya tankesätt hos klienterna, hur kunskapen ökat bland klienterna och som försvarar sina handlingar gentemot socialtjänstens anställda. Vidare har jag även tagit reda på hur professionella ser på den rådande lagstiftningen och frågat om en förändring kan förbättra arbetet. Samtliga intervjupersoner såg positivt på Australiens metod som mer går i Harm-Reduction-spåret och går ut på att utbilda individer som röker cannabis i vad de håller på med.

6. Avslutande diskussion

Jag tror att ytterligare en anledning till varför unga idag har en mer liberal syn på just cannabis är tillgängligheten, åtminstone i Skåne, där det är hur enkelt som helst att få tag i cannabis, skulle alla langare kartläggas hade vi nog hittat minst en i varje kvarter i storstäderna. Den ökade tillgängligheten har, tror jag, resulterat i att fler vågar pröva röka cannabis. Genom att någon köpt lite cannabis och tar med till vänner finns det både de som

accepterar och blir nyfikna, och det finns dem som fördömer allt knark och tar avstånd. I samband med att cannabis blivit så vanlig som det är tvingar det ju alla att skaffa en uppfattning kring drogen, antingen så är man positiv eller negativ. År 2013 gjordes en undersökning bland gymnasieelever där man undersökte hur många som prövat röka cannabis någon gång, varav 19 % av pojkarna och 14 % av flickorna svarade ja (CAN 2013). Alltså hade nästan var femte pojke och var 7 flicka prövat. Vad jag menar är att som gymnasieelev är man ju antingen den som rökt cannabis eller känner du någon som har det. Rent statistiskt borde det ju finnas ca 6 elever i varje klass som rökt, och de andra är sannolikt inte helt ovetande. Att försöka fånga en universell anledning till varför allt fler unga prövar att röka cannabis är självklart omöjligt att besvara, orsakerna är många och individuella. Däremot kan jag se att många yngre idag lättare kan skaffa sig en kunskapsöverblick om droger som cannabis på nätet, vi blir påverkade av nya historier om kändisar som tagit droger. Nyfikenheten kring det förbjudna tror jag är vanligt bland unga, som gärna testar att bryta normer i samhället. Att det är tillgängligt för många gör att ungdomar kan köpa med en bit och ta hem till sitt umgänge, det vill säga, en trygg miljö där som är välbekant. Grupptruckets makt får vi heller inte glömma.

Som jag uppfattar det har detta resulterat i att narkotikapolitiken idag har brister och att den behöver förändras. Att skrämmas, att jaga eller att moraliskt fördöma missbrukare fungerade inte som det var tänkt. Istället menar jag att borde inse att ett samhälle inte kan bli helt narkotikafritt, och istället arbeta för att minimera kostnader för vård, behandling, polisiära insatser och hjälpa de människor som behöver vård. Ett alternativ visar Finland där man istället försöker identifiera vilken typ av narkotikakonsument man jobbar med, om hen är sjuk och behöver vård så får hen det, om hen är den nyfikne så kan hen utbildas, om det har med kriminalitet att göra så vore straff på sin plats och så vidare. Jag anser att det är viktigt att våga göra skillnad på bruk och missbruk. Med narkotikapolitiken som förs idag, anser jag att nyrekryteringen av problematiska konsumenter fortsätter, allt fler dyker upp på Socialförvaltningen där de börjat röka cannabis vid 12-13 års ålder, och idag är runt 20. Genom att satsa på saklig information kring droger kan förtroendet hos ungdomar återskapas och genom en politisk satsning för att ge barnen reella förutsättningar runt om i landet kanske vi till och med kan förminska nyrekryteringen till problematiska konsumenter. För att hjälpa dem som trots förebyggande insatser faller in i ett beroende krävs det tillgång till sprutbyte.

Ingen ska behöva dö av en skitig nål och för de allra värst drabbade ska det finnas möjlighet till substitutionsbehandling.

7. Källor

Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber

Blomqvist, J. & Edman, J. & Göransson, B. & Sahlin, I. & Träskman, P.O. & Törnqvist, D (2011) *Narkotika. Om problem och politik*. Stockholm: Författarna och Norstedts Juridik AB.

Bryman, Alan (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Alan Bryman och Liber AB

Bryman, Alan (2004) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Alan Bryman och Liber AB.

Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (2014) ”Frågor och svar om Narkotika” (Elektronisk), CAN:s officiella hemsida <http://www.can.se/sv/drogefakta/fragor-och-svar/narkotika/> (2014-05-20)

Dagens Nyheter (2014) ”Martin Gelin: Debatten i USA handlar om fängelseindustrin inte drogliberalism”. (Elektronisk), DN:s officiella hemsida <<http://www.dn.se/kultur-noje/kulturdebatt/martin-gelin-debatten-i-usa-handlar-om-fangelseindustrin-inte-drogliberalism/>> (2014-05-14)

Dagens Nyheter (2014) ”Lagliga marijuanabutiker i Colorado.” (Elektronisk), DN:s officiella hemsida <<http://www.dn.se/nyheter/varlden/lagliga-marijuanabutiker-i-colorado/>> (2014-05-14)

Dagens Nyheter (2014) ”Sex kronor för ett gram marijuana.” (Elektronisk), DN:s officiella hemsida <<http://www.dn.se/nyheter/varlden/sex-kronor-for-ett-gram-marijuana/>> (2014-05-14)

Dagens Nyheter (2014) ”Köpfest efter grönt ljus för cannabis.” (Elektronisk), DN:s officiella hemsida <http://www.dn.se/nyheter/varlden/kopfest-efter-gront-ljus-for-cannabis/> (2014-05-14)

Dagens Nyheter (2014) ”Köpenhamns kommun vill sälja cannabis.” (Elektronisk), DN:s officiella hemsida <http://www.dn.se/ekonomi/kopenhamns-kommun-vill-salja-cannabis/> (2014-05-15)

Fetherston, James & Lenton, Simon (2005) *Community attitudes towards cannabis law and the proposed Cannabis Infringement Notice scheme in Western Australia*. Perth: National Drug research Institute, Curtin University of Technology.

Goldberg, Ted (2005) *Samhället i Narkotikan*. Solna: Academic Publishing of Sweden.

Goldberg, Ted (2009) *Hur blir man narkoman – och hur hindrar vi det?* Solna: Academic Publishing of Sweden.

Hilte, Mats (1996) *Avvikande beteende – en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Isabella Gripe (red.) 2013 *Skolelevs drogvapor 2013*. CAN rapport 139. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Stockholm.

Johansson, Katarina & Wirbing, Peter (2005). *Riskbruk och missbruk*. Stockholm: Natur och Kultur.

Lundqvist, Thomas (2012) *Cannabis och påverkan*. Lund: Rådgivningsbyrån.

Månsson, J. *A Dawning demand for new cannabis policy: A study of Swedish online drug discussions*. International Journal of Drug Policy (2014)

Månsson, J. Ekendahl, M. (2012) *Legitimacy through scaremongering: The discursive role of alcohol in online discussions of cannabis use and policy*. Stockholm: Department of Social Work, Centre for Social Research on Alcohol and Drugs.

Nationalencyklopedin (2014) "Ackulturation" (elektronisk), NE:s officiella hemsida <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/ackulturation> (2014-05-20)

Nilsson, F. & Svensson, B. (2014) "Öresundsregionen – Ett narkotikapolitiskt tvärdrag." I Fredrik Nilssons och Bengt Svenssons (red.) *Svensk och dansk narkotikapolitik*. Gränslös nr 3 2014. Centrum för Öresundsstudier.

Redfield, R. Linton, R. och Herskovits, M.J. (1936) *Memorandum for the Study of Acculturation*. Wiley: American Anthropological Association.

Socialstyrelsen (2014) "Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård." (Elektronisk) Socialstyrelsens officiella hemsida <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19405/2014-3-24.pdf> (2014-05-15)

Tammi, Tuukka (2005) *Discipline or contain? The struggle over the concept of harm reduction in the 1997 Drug Policy Committee in Finland*. International Journal of Drug Policy (16) s 384-392.

Tops, Dolph (2009) "Den Svenska narkotikapolitikens födelse." I Eva Johnsson, Leili Laanemets & Kerstin Svensson (red.): *Narkotikamissbruk. Debatt, behandling och begrepp*. Lund: Författarna och Studentlitteratur.

Träskman, Per Ole (2011) "Narkotikabrotten och kontrollen av bruket av narkotika genom straffrättsliga medel." i Börje Olsson (red.): *Narkotika. Om problem och politik*. Stockholm: Författarna och Norstedts Juridik AB.

Intervjuguide

- Tacka för medverkan, informera kring sekretess, möjligheten att avbryta
- Berätta kort kring arbetslivserfarenhet
- Det pågår just nu ett väldigt kontroversiellt försök i USA där två delstater legaliserat cannabis för nöjeskonsumtionens skull. När du fick höra det, hur reagerade du då?
- Upplever ni några konsekvenser utav legaliseringen i USA av klienter?
- Hur diskuteras detta inom arbetsgruppen på socialförvaltningen? Många i USA tror att detta kommer spridas i världen och att legalisering är framtiden, tankar?
- Vilka preventiva insatser finns där för tidigt missbruk? T.ex. mot just cannabis?
- Hur uppfattar du att den danska politikens inflytande är för Sverige och Skåne framförallt? Påverkas Skåne av närheten till Christiania? T.ex. smuggling, provar i lagliga former etc.?

- Hur tror du att den amerikanska och danska narkotikapolitiken påverkar dina klienter? Speciellt angående preventivt arbete?
- Känner du till några andra länder med liberalare syn på cannabisfrågan? Vilka? Spanien, Nederländerna, andra länder inom EU? Används detta som argument bland klienter?
- Har din uppfattning kring cannabis påverkats av t.ex. Danmark, USA eller något annat land?
- Upplever du att klienters uppfattning påverkats av t.ex. USA eller Danmark?
- Har synen förändrats under senaste 10 åren? Inom arbetsgruppen eller bland klienter? Hur? Attityd? Kan man särskilja lätta från tunga droger?
- Vad tror du om t.ex. rökrum för cannabis? För att få bort från gatan?
- Om jag säger medicinskt bruk av cannabis, vad säger du då?
- Skulle man kunna tillämpa någon typ av skade-minimering kring cannabis?
- Om man försöker utskilja några gemensamma nämnare kring individer med cannabis-relaterade problem, kan man identifiera särskilt utsatta grupper i samhället som drabbas, t.ex. klass, etnicitet, kön eller åldersgrupp?
- Vad anser du om att åtskilja kriminella och icke-kriminella, typ langning, och försäljning jämfört med innehav och odling för eget bruk?